

7. n. 3. quod in Burgundia iudices Ecclesiastici cognoverint de publicatione & executione testamentorum ulq; ad annum 1508. primūq; cæperint post Ordinationem Francisci I. de anno 1539. iudices Regii de hac testamentorum publicatione iudicare.

Additq; Fervetius, quod & *pedesentim* pro temporis & casuum occurrentium opportunitate hac cognitio iudicibus Ecclesiasticis adimi cœpta sit.

XII. Primò quidem adempta fuit Notariis Ecclesiasticis auctoritas conficiendi testamenta, eò quod confectio testamenti videretur negotium merè seculare, ac temporalitate respiciens; ac ideo secularis cognitionis; uti ex stylo Parlamentii refert Fervetius ibidem n. 4. Et quidem interdicta fuit Notariis Ecclesiasticis testamenti confectio, abrogatis specialibus locorum consuetudinibus, quæ testamentam Notariis Ecclesiasticis facta probabant.

XIII. Hac facta inhibitione, necesse erat in confectioe testamentorum adhibere Notarios Regios, qui ex solito stylo apponebant clausulam submissionis iudicibus Regiis: qua mediante submissione, & appositione sigilli Regii testamentum inter casus Regios relata censebantur, ut notat Choppinus De Dominio Regio lib. 2. tit. 7. n. 6.

XIV. Verum tamen si testamenta coram Notariis Regiis confecta, essent cognitionis Regiæ, tamen adhuc exclusi non erant iudices Ecclesiastici; sed præventioni locus erat; poterantq; executores executionem voluntariè submittere Curie Ecclesiasticæ, ut de suo tempore testatur Joannes Gallicus, celeberrimus antiquus Jurisconsultus *Quæst. 26.* dicens: Item, „audi videlicet à Domino Arnolde primo Præsidente in Parlamento, quod licet Episcopus Parisiensis faceret coram curia sua spirituali ad ornare executores alicujus defuncti, „per hoc non acquireret præventionem contra Regem, „quia executores possent, hoc non obstant, subijcere executionem Curie Regiæ temporali intra annum à tempore mortis testantis, licet secus si voluntariè submitterent „executionem curiæ spirituali.”

Verum & hanc præventionem paulatim in Gallia amissit Ecclesiasticus iudex: & cognitio de testamentis, quæ erat etiam ex præscripto variarum consuetudinum *mixti fori*, facta tandem est cognitionis *merè seclularis*; idque siue testamentum fuerit laici, siue Sacerdotis; siue testatores subiecissent executionem Curie spirituali voluntariè, siue non; uti pluribus tandem attestis probatum declaratum testatur Broudeus in notis ad Loucium *Litt. N. n. 5.* quamvis ex notis Mornacii ad L. 28. *Cod. De Episcopis & Clericis* pateat, quod non ita pridem adhuc in vigore essent consuetudines Provinciarum, permittentes cognitionem de causis testamentariis iudicibus Ecclesiasticis, saltem per præventionem. Dixit enim Mornacius, quod hodie soli Regii iudices de huiusmodi controversiis cognoscant; addit tamen hanc clausulam. *Nisi aliter præscripti Provinciarum mores statuunt, ut apud Meldas & Tricassinos, &c.*

Videtur etiam potest. Michaël Roullielius lib. 4. *Hist. Jurisd. Pontific. c. 4. n. 20.* ubi notat, hodie generaliter controversias ex testamentis quibuscumq; etiam Ecclesiasticorum, & inter Ecclesiasticos pendere à tribunali seclulari; licet esset etiam successio Ecclesiastici ut Ecclesiastici.

Ita videmus magis magisq; jurisdictionem seclarem extendi, & Ecclesiasticam restringi.

XVI. Quin etiam ageretur de testamento ad *pias causas*, etiam Clerici, nihilominus quæstionem agendam fore coram iudice seclulari, Parliamenta Regia determinasse videntur, uti indicat Broudeus loco allegato sub finem. Citatis enim *Cap. 6. 17. & 19.* „*De Testamentis*, aliisq; nonnullis Juris textibus, qui executionem & cognitionem testamentorum; signanter quoad legata & dispositiones ad *pias causas*, Episcopis deferunt, aliter hæc in Gallia non observari; quod adeo verum est, ut sit agatur de legato *pio*, profectione fieri soleat per Procuratorem *Regium* coram Curia Regia; ita ut Episcopus se immiscere nequeat; additq; opiniones eorum, qui causas has sustinebant, esse vel *Ecclesiasticas*, aut saltem *mixti fori*, non recipi in Francia, nec unquam re-

cipiendas, ut potè jam dudum per contraria arresta abrogatas.

XVII. Sanè Principes Belgii moderatiores hætenus fuerunt in restringenda jurisdictione Ecclesiastica quoad testamenta eorumq; executiones, & quæstiones super eorum validitate exorientes.

Constat enim causas testamentarias jurisdictioni Ecclesiasticæ hic in Belgio non esse subtractas; imò sæpius etiam in Litteris Principum declaratum, de iis iudices Ecclesiasticos cognoscere posse.

XVIII. Extat parte 1. *Edict. Brabantia lib. 1. tit. 1. c. 7.* privilegium Philippi Boni de 3. Januarii 1447. quo conceditur pro privilegio incolis Brabantia; quod coram iudice Ecclesiastico citari nequeant, nisi ex causa *testamentorum*, contractuum antenuptialium, & bonorum amortizatorum, datâ facultate Ecclesiasticis iudicibus, sententias suas in his causis datas per mandata & inhibitiones exequendi. Verba sunt: *Das sy in dien saken hun metten de geestelycke ghebricke souden moghen behelpen, ende dan nyt bringen ende doen exequeren in desen voorschreven Lande die monition ende andere gheboden daer toe dienende ghebrich in voorledene tyden ende van ondes heeft plegen te ghesceden.* Id est: Quod in his causis Ecclesiastico iure protegere se possint, & proferre & curare, ut executioni mandentur monitiones; aliaq; scripta ad id spectantia in dictis nostris Provinciis, prout antiqua olim consuetudo obtinuit.

Rursus in additione 2. ad Latum Introitum Caroli V. de anno 1515. *art. 3.* permittitur iudicibus Ecclesiasticis cognitio de tribus prædictis causis.

XIX. Verum cum tantum dicatur, iudicem Ecclesiasticum cognoscere posse de his *tribus* causis, non excludendo ab earum cognitione iudicem seclarem, sustinuerunt iudices Regii, causas illas esse *mixti fori*; atq; in eam sententiam tandem itum est per Concordata inter Episcopum Leodiensem & Carolum V.

In his Concordatis *tit. 1. art. 1.* conventum est, „quod „causæ testamentariæ in Ducatu Brabantia; sub Diocesi „Leodiensi censentur esse *mixti fori*, eritq; *præventioni* „locus; ita & taliter, quod iudex primò aditus, si ve Ecclesia- „sticus si ve seclularis, de illis unâ cum incidentibus, emer- „gentibus, annexis & connexis cognoscat; & decidet; & „hoc quando agitur actione personali.”

XX. Deinde §. 2. subditur, „Videlicet si iudex Ecclesiasticus primò, & principaliter adeatur, in causa testamentaria vel dotali, poterit coram eo libellari, & concludi ad validitatem vel invaliditatem testamenti, vel contractus dotalis, seu antenuptialis, & cognoscat de huiusmodi causa testamentaria, vel dotali, & de viribus, & non viribus testamenti, vel non contractus dotalis antenuptialis, & de iis, quæ incident, & emergunt, vel necessario sequuntur, & sine quibus causæ huiusmodi expediri non possunt, & poterit sententiam suam per censuras exequi, vel per iudicis seclularis requisitionem.”

Idem permittitur iudici seclari §. 3. „etiam si quæstio virium vel non virium (testamenti) incidit in alia causa coram eo attentatâ.

XXI. Additur & eodem articulo 3. quod iudex Ecclesiasticus in decisione huiusmodi causarum teneatur se conformare Ordinationibus Principum, & consuetudinibus locorum. „Salvo, quod in prædictis causis iudex Ecclesiasticus non poterit iudicando contravenire ordinationibus, & constitutionibus Ducum Brabantia; nec statutis consuetudinibus, vel privilegiis locorum, hætenus editis, & observatis, seu in posterum edendis, & huic concordia non præiudicantibus, alioquin Princeps poterit providere.”

XXII. Et sanè cum agatur de causa *civili* inter personas laicas; quæq; non mero iure ad forum Ecclesiasticum spectat, sed quâdam tantum præscriptione & consuetudine, non est incongruum, ut in his civilia jura observentur, ut notat Zypæus *De Foro comp. n. 6.*

XXIII. Insuper §. 4. declaratur, quod „nec poterit iudex „Ecclesiasticus cognoscere de *seclis*, aut de dominis ju-

„risdictionem habentibus, nec de actionibus realibus ex „testamento ortum fumentibus.”

XXIV. In Concordatis inter Magistratum Antverpiensem & Episcopum Cameracensem [cui Antverpia tunc erat subiecta] causa testamentaria remittitur ad Episcopum, ut habeatur in concordato de 9. Sept. 1490. parte 1. *Edict. Brabantia lib. 8. tit. 1. c. 6.* notatq; Zypæus, ex hoc Concordato causas testamentarias iudici Ecclesiastico *privativè* reservari, nec esse præventioni locum; & ita anno 1503. iudicâsse Senatuum Brabantia; ibidem refert.

Quinimò credit Zypæus, quod videatur Episcopus Cameracensis eodem iure usus, quâ se Diocesis Cameracensis extendit in Brabantiam; quod & Præses Everardus conf. 136. indicasse apparet, uti ex ejus verbis à Zypæo ibidem relatis colligitur.

XXV. In Concordatis inter iudices Ecclesiasticos & Seculares Hannonia; de 12. Jan. 1483. *art. 8.* & causæ testamentorum Ecclesiasticorum deferuntur *privativè* iudici Ecclesiastico; laicorum vero iudici seclari. *Quant au fait de tous testaments, codicils, & derniers volentes des Prestres, Curés & gens d'Eglise benefices & Officiers portans habitus d'Eglise & Clerics de paroisses tonsures, puissans & habils de ce faire saints & passes pardevant notaires ou testmoins ou par autre forme, selon l'ordonnance de l'Eglise la cognoissance sera & apparatindrâ à la Justice spirituelle SEULEMENT, & auront iceux testaments, codicils & dernière volonté, plaines execution audit pays d'Hainault, sans prejudice toutefois de ceux qui seront exempts de la jurisdiction de mondus Seigneurs de Cambray, qui demeureront pardevant leurs juges, & d'autres testaments la cognoissance en demurera à la Justice temporelle, comme il est accoustumé.* Id est: Quoad causam quorumvis Testamentorum Codicillorum, & ultimatum Voluntatum, Presbyterorum Parochorum, & personarum Ecclesiasticarum, Beneficiatorum, & Ministrorum gestantium habitum Ecclesiasticum, & Clericorum Parochialium tonsurâ insignitorum, capacium & idoneorum similia condendi, actaq; fuerint coram Notariis aut testibus aut alio modo juxta leges Ecclesiasticas, cognitio ad SOLUM Iudicem Ecclesiasticum spectabit, dictaq; testamenta Codicilli & ultimæ Voluntates integre executioni mandabuntur in dicta Hannonia; Provincia, salvo tamen eorum iure, qui erunt Jurisdictione dicti Domini Archiepiscopi Cameracensis exempti, qui coram suis Iudicibus se fident, aliorumque Testamentorum cognitio ad seclaria tribunalia, ut moris est, competet.

Ex his manifestum est, in causis testamentariis plus in Belgio, quàm in Gallia iudici Ecclesiastico attribui; quamvis & illud constet, non in omnibus Belgii Provinciis aut locis eandem in hac re consuetudinem aut legem esse. Hoc quoq; fatendum est, quod ubi præventioni locus est solet magis ad seclaria quàm ad Ecclesiastica tribunalia recurri; cuius ratio infra capite ultimo exponetur.

XXVI. Non tantum de validitate aut invaliditate cognoscendi auctoritatem tribuunt iudici Ecclesiastico Concordata Brabantia; sed & supplendi negligentiam Executorum. „Si autem (inquiunt) executores piorum legatorum fuerint reperti negligentes, & culpabiles; poterunt secundum casus exigentiam per Iudicem Ecclesiasticum puniri, & eorum negligentia; suppleri.”

XXVII. Insuper dant potestatem iudici Ecclesiastico, absolviendi Executores ab onere executionis, citandiq; omnes interesse habentes; qui tamen si *laici* sint, in invitum comparere non tenebuntur. Verba sunt: „Et si dicti executores coram iudice Ecclesiastico ab onere executionis dictorum piorum legatorum absolvi se petant, poterunt quoad illum effectum dumtaxat ab eo citationes impetrare, vigore cuius nominatim vocentur omnes, quibus legata pia relicta fuerunt, & in genere omnes alii sua communiter, vel divisi, si in interesse putantes. Cujus tamen occasione laici coram Ecclesiastico iudice comparere non tenebuntur, nisi velint, valebitq; citatio ad effectum absolutionis legatorum piorum dumtaxat.”

XXVIII. Synodi nostræ Belgicæ supponunt, executionem testamentorum præsertim in *pias causas* ad Episcopos spectare. Synodus Namurcensis sub Havetio anno 1570. titulo *De Testamentis c. 1.* postquam dixit, non esse ferendum ab usum, qui passim cernitur circa testamentorum executionem, quò sepe numero fit, ut defunctorum extrema voluntas suam non sortiatur effectum, & quæ in *pios usus* erant insumenda, in alios contra fas & æquum expendantur, præcipit, ut qui à decessuro nominati sunt executores, si onus suscipere velint, ante omnia curent defuncti bona describere, bi præsentibus fide dignis testibus, quæ ubi erunt descripta unâ cum testamento, infra mensem à morte Testatoris, ad nostri fori iudicem deferant; per quem in dubiis, si quæ oriantur, executores instruantur, & si in muneris suscepti functione fuerint negligentes, corrigentur.”

XXIX. Similia passim in aliis Synodis leguntur, additque Synodus Buscoducensis sub Masio *tit. 23. c. 2.* in omnibus *pias voluntatibus* esse per locorum Ordinarios providendum, ut secundum defuncti desideria omnia fideliter fiat, licet etiam à testatoribus contingeret interdici. Quæ clausula delumpta est ex *Cap. 17. De Testamentis.*

XXX. Auctoritatem super executione testamentorum Rectori & Universitati nostræ Lovaniensi competens, Universitatis Statuta, & notoria praxis supponunt.

In his enim Statutis titulo *De Pias Legatis* legitur: „Executores ultimarum voluntatum Sappositorum decedentium, statim post mortem defuncti suppositi, cuiuscumque etiam conditionis fuerit, testamenta huiusmodi Domino Rectori præsentem Notario Universitatis exhibeant, quam exhibitionem Rector & Notarius gratis admittat.”

Executores anno suæ Administrationis finito computum & rationem huiusmodi Piorum legatorum & tuarum Administrationis coram Rectore & ordinariis Deputatis reddant. Ad huiusmodi computum fieri videndum, omnes & singuli Creditores, hæredes, legatarii, & successores, ac jus & actionem in bonis Testatoris habentes per editum publicum in valvis Ecclesiæ Collegiatae S. Petri Lovaniensis proponendum vocentur.”

XXXI. Synodus P. II. Cameracensis *tit. 2. c. 18.* ostendit, ad Ordinarium si ve iudicem Ecclesiasticum speciali ratione spectare executionem ultimarum voluntatum *iporum Clericorum*; decrevitq; à sua Majestate Regia postulandum, ut iudices laici nullam moveant difficultatem in hac executione; sed penes Episcopos seu alios iudices Ecclesiasticos sit libera facultas cogendi executores dictorum testamentorum, etiam laicos, ad reddendum suos computus, & pia legata, aut fundationes executioni demandandum.

Hæc conformia videntur Concordatis inter Episcopum Cameracensem & Magistratum Hannonia; supra relatis.

XXXII. Licet non ubiq; hæc auctoritas iudicè cogendi executores testamentorum, aut ipsos ab onere executionis absolviendi, quantumvis etiam sint testamenta ad *pias causas*, competat Episcopis; nihilominus nemo dubitat, quin saltem ipsis incumbat pro paterna sua sollicitudine invigilare, ut defunctorum pia voluntas observetur; ipsaq; pia legata suo tempore solvantur, & secundum voluntatem defunctorum impendantur.

XXXIII. Ita & Justinianus in *L. 46. Cod. De Episcopis*, vult, ut Episcopi curam piorum legatorum habeant; atque negligentes hæredes & executores urgeant adimplere, sed si ipsorum mandatis non obediunt, ipsiq; consequenter hæredes iudicè cogendi sint, vult ut per Iudices Provinciarum cogantur: *Clarissimis Præsibus Provinciarum necessitatem imponentibus heredibus ea persicere.*

XXXIV. Unde etiam Synodi nostræ non tantum Episcopis, sed & Parochis præcipiunt, ut „piorum legatorum diligentem curam habeant, & fertis monitionibus satagant, ut ante finem anni piis Fundatorum voluntatibus satisfiat, alioquin ii, quibus hoc onus incumbit, Ordinario denuntientur. Ita Synodus P. II. Mechliniensis *tit. 17. c. 6. p. 9.*

XXXV. Synodi nostræ Belgicæ supponunt, executionem testamentorum præsertim in *pias causas* ad Episcopos spectare. Synodus Namurcensis sub Havetio anno 1570. titulo *De Testamentis c. 1.* postquam dixit, non esse ferendum ab usum, qui passim cernitur circa testamentorum executionem, quò sepe numero fit, ut defunctorum extrema voluntas suam non sortiatur effectum, & quæ in *pios usus* erant insumenda, in alios contra fas & æquum expendantur, præcipit, ut qui à decessuro nominati sunt executores, si onus suscipere velint, ante omnia curent defuncti bona describere, bi præsentibus fide dignis testibus, quæ ubi erunt descripta unâ cum testamento, infra mensem à morte Testatoris, ad nostri fori iudicem deferant; per quem in dubiis, si quæ oriantur, executores instruantur, & si in muneris suscepti functione fuerint negligentes, corrigentur.”

XXX. Auctoritatem super executione testamentorum Rectori & Universitati nostræ Lovaniensi competens, Universitatis Statuta, & notoria praxis supponunt.

In his enim Statutis titulo *De Pias Legatis* legitur: „Executores ultimarum voluntatum Sappositorum decedentium, statim post mortem defuncti suppositi, cuiuscumque etiam conditionis fuerit, testamenta huiusmodi Domino Rectori præsentem Notario Universitatis exhibeant, quam exhibitionem Rector & Notarius gratis admittat.”

Executores anno suæ Administrationis finito computum & rationem huiusmodi Piorum legatorum & tuarum Administrationis coram Rectore & ordinariis Deputatis reddant. Ad huiusmodi computum fieri videndum, omnes & singuli Creditores, hæredes, legatarii, & successores, ac jus & actionem in bonis Testatoris habentes per editum publicum in valvis Ecclesiæ Collegiatae S. Petri Lovaniensis proponendum vocentur.”

XXXI. Synodus P. II. Cameracensis *tit. 2. c. 18.* ostendit, ad Ordinarium si ve iudicem Ecclesiasticum speciali ratione spectare executionem ultimarum voluntatum *iporum Clericorum*; decrevitq; à sua Majestate Regia postulandum, ut iudices laici nullam moveant difficultatem in hac executione; sed penes Episcopos seu alios iudices Ecclesiasticos sit libera facultas cogendi executores dictorum testamentorum, etiam laicos, ad reddendum suos computus, & pia legata, aut fundationes executioni demandandum.

Hæc conformia videntur Concordatis inter Episcopum Cameracensem & Magistratum Hannonia; supra relatis.

XXXII. Licet non ubiq; hæc auctoritas iudicè cogendi executores testamentorum, aut ipsos ab onere executionis absolviendi, quantumvis etiam sint testamenta ad *pias causas*, competat Episcopis; nihilominus nemo dubitat, quin saltem ipsis incumbat pro paterna sua sollicitudine invigilare, ut defunctorum pia voluntas observetur; ipsaq; pia legata suo tempore solvantur, & secundum voluntatem defunctorum impendantur.

XXXIII. Ita & Justinianus in *L. 46. Cod. De Episcopis*, vult, ut Episcopi curam piorum legatorum habeant; atque negligentes hæredes & executores urgeant adimplere, sed si ipsorum mandatis non obediunt, ipsiq; consequenter hæredes iudicè cogendi sint, vult ut per Iudices Provinciarum cogantur: *Clarissimis Præsibus Provinciarum necessitatem imponentibus heredibus ea persicere.*

XXXIV. Unde etiam Synodi nostræ non tantum Episcopis, sed & Parochis præcipiunt, ut „piorum legatorum diligentem curam habeant, & fertis monitionibus satagant, ut ante finem anni piis Fundatorum voluntatibus satisfiat, alioquin ii, quibus hoc onus incumbit, Ordinario denuntientur. Ita Synodus P. II. Mechliniensis *tit. 17. c. 6. p. 9.*

XXXV. Synodus Andomarenſis anno 1583. tit. 24. c. 1. vult, ut imprimis Paſtores moneant parochianos ſuos, ut tempeſtively teſtamentum condant ſalutare, atq; ita diſponant tempore, domui, rebuſq; ſuis, ut in morte diſpoſitum eſſe deſiderent, ne opus ſit, animum tum anxie hiſ occupari, cum ea relinquenda ſunt.

XXXVI. Deinde addit: "Ubi illi vitam cum morte mutaverint, ſint eorum veluti procuratores, tum ut animabus eorum, ſubſidio fortiſſis egentibus, ſacrificiis, precibus, elee moſynis, ceteriſq; caritatis officiis ſuccurratur, tum etiam ut pia eorum, quas ultimo teſtati ſunt, voluntates, ac teſtamentaria conſtitutiones, executioni, ita ut oportet, mandentur. Perquirant itaq; quid condiderint piorum legatorum; quod ubi intellexerint, obſervent, juſtis executionum ritibus peractis, an haeredes & teſtamenti executorum, res id adimpleant; & ſi tardi illi aut negligentis fuerint, moneant eos, noſtra etiam auctoritate, ſi opus eſt. Quod ſi anno a morte teſtatoris evoluto, reſtaſtanti difficilesque perſeuerent, Nobis aut Vicariis noſtris vel Procuratori a-nimatum a nobis designato, abſq; ulteriori diſſimulatione illos denuncient."

XXXVII. Executionem hanc ſecurius urgere poterunt Paſtores, ſi nihil ſit, quod directe aut indirecte in propriu ipſorum emolumentum cedere queat; aliis prudenter & circulpeſte procedere debent, ne hic avaritiæ aut cupiditatis ſuſpicionem incurrant. Hinc & monet Synodus Namurcenſis anni 1639. tit. 15. c. 3. "Caveant ſerſo Paſtores, ne a moribus aliquid ſibi teſtamento legari petant."

XXXVIII. Valde quoq; notandum, quod obſervat citata Synodus Namurcenſis ſub Havetio, multos, ne voluntati teſtatoris ſatisfaciant, tergiverſari, qui certa & manifeſta controvertentes, iniquos proceſſus temere ſuſcipiunt, non ſuo, ſed eorum periculo, quibus bona teſtamento ſunt relicta. "Id ne quis (ait) poſt hac faciat, ſtatuiſmus, ut ſi Executors abſq; juſta & evidenti cauſa litem inſtituant, & per judiciſ ſententiam in expenſas condemnentur, eas de ſuis, non teſtatoris bonis refundere cogantur. "Hæc ſi a judiciſ obſervarentur, quam multa lites infundatæ & temerariæ, quibus ſæpè pia fundationes exhauriuntur, non ſuſciperentur; ad quas ſuſcipiendas procliviores ſunt executores, quia niſi ſibi damni ſibi ex iis metuunt, & notabile emolumentum ex vacationibus & labore in earum proſequutione impendendis ſperant.

CAPUT III.

De aliis Cauſis profanis ad ſpecialeſ Episcoporum curam ſpectantibus.

1. Bona vere Eccleſiaſtica a laico a juriſdictione quomodo exempta.
2. Jure communi cauſe ſuper bonis Eccleſiaſticis ſpectant ad judicem Eccleſiaſticum.
3. Illud & in Principum noſtrorum Ediſtis expreſſum quoad bona amortizata.
4. Que ad hunc effectum cenſenda ſint amortizata.
5. Quare hodie bona Eccleſie præſumantur amortizata.
6. Vi Concordatorum Brabantia Officialis cognoscere poteſt de bonis amortizatis; modo prius ipſi conſtet eſſe amortizata.
7. Quæſtio, an ſint amortizata, ad judicem Regium ſpectat.
8. Quis de ſervitute ſuper bonis amortizatis cognoscat?
9. An laicus actione personali occasione bonorum amortizatorum coram judice Eccleſiaſtico conveniri queat?
10. Quare hodie raro cauſe ſuper bonis amortizatis coram judice Eccleſiaſtico tractentur?
11. Quid de cauſis ſuper rebus mobilibus Clericorum.
12. Arreſtum per judicem ſeculareſ injici non poteſt penſoni Eccleſiaſtica reſervata alicui Paſtori.
13. Poſſet tamen judex ſecularis inhibere colono alicujus Cle-

rici, ne mercedem ſolveret.

14. Quomodo de dote in Belgio cognoscat judex Eccleſiaſticus.
15. Declararunt Principes Belgii, Judices Eccleſiaſticos tantum de tribus cauſis ſcilicet teſtamentorum, dotis, & bonorum amortizatorum cognoscere poſſe.
16. Hæc reſtrictio reſpicit tantum cauſas profanas.
17. In aliis cauſis profanis ſi laicus citetur, citatio per Senatum Regium caſſatur.
18. Nec per laicum in aliis cauſis juriſdictione Eccleſiaſtica ho-
19. An laicus ex contractu conveniri queat coram judice Eccleſiaſtico ratione interpoſiti juramenti?
20. Cauſe viduarum & miſerabilium perſonarum hodie non ſunt fori Eccleſiaſtici.
21. Hujusmodi perſona ſunt ſub ſpeciali protectione Regis.
22. Poſſunt ſuos creditores vocare coram Senatu Regio in prima inſtancia.
23. Aliquando judicatum, famulum ratione ſui ſalaris poſſe convenire Clericum actione personali coram Senatu Regio, & quare?
24. Licet cauſe miſerabilium perſonarum non ſint hodie fori Eccleſiaſtici, curam tamen illarum perſonarum habere debent Episcopi.
25. Monumentum de hac re ſ Caroli ad Episcopus.
26. Hoc ſenſu verifiari poteſt reſponſum Prælatorum Gallia ad articulos Petri Cugnerii.
27. Interdum Episcopi apud judices, aut etiam Principem inſtare debent, ut imite. abilibus perſonis juſticia adminiſtretur.
28. De jure communi & ex communi Canonistarum opinione judex Eccleſiaſticus ſupplere poteſt negligentiam judiciſ ſecularis non adminiſtrantis juſticiam.
29. Hæc opinio hodie non admittitur.

Re Eccleſia eſſe exemptas a poteſtate laicorum; nec eas a laicis gravari poſſe ſupra parte 2. tit. 3. §. 6. 2. vidimus; ubi una notavimus, non omnia bona ad Eccleſiaſticos ſpectantia, hodie cenſeri bona Eccleſiaſtica, ſaltem eatenus, ut immunitate bonis Eccleſiaſticis indulta gaudeant; ſed ea tantum, quæ amortizata ſunt, aut ut alia tempore præſcripto ab Eccleſia poſſeſſa fuerunt. De hac amortizatione vide ſupra parte 1. tit. 29. c. 3.

II. Porro ſicut Eccleſiaſtici ſive Clerici fori privilegio gaudent; ita quoq; bona vere Eccleſiaſtica, qualia hodie ſunt bona amortizata, a juriſdictione ſeculari inſpecto jure communi exempta eſſe, unanimi conſenſu docent Canonistar; quod & hic in Belgio etiamnum hodie ferè obtinet.

III. In litteris Philippi Boni de 3. Januarii 1447. expreſſe declaratur, quod cauſe de bonis amortizatis ſpectent ad judicem Eccleſiaſticum; ita ut in hujusmodi cauſa laicus conveniri queat coram Eccleſiaſtico judice: Vangeeſtelycke ende amortizeerden goeden. Quod & expreſſum eſt in additione 2. ad Letum Introitum Caroli V. de anno 1515. art. 3. Extat parte 1. Ediſt. Brab. lib. 2. tit. 1. c. 17.

IV. Cum verò variæ quæſtiones inter Eccleſiaſticum & laicalem judicem occasione harum cauſarum moverentur, tandem pluribus articulis hæc materia in Concordatis inter Carolum V. & Episcopum Leodienſem expoſita fuit.

Imprimis tit. 3. art. 1. declaratur, quod illa bona tantum cenſeri debeant amortizata, quæ a juriſdictione ſeculari per Principem ſunt exempta, litteris de ſuper ritè expeditis, vel quæ à 70. aut 80. annis tamquam amortizata per Eccleſiam poſſeſſa fuerunt."

V. Verum enim verò ſicut Zypæus De Foro comp. n. 21.] impæſentiarum non eſt valde laborandum de hujusmodi amortizatione, cum omnia ferè bona Eccleſiaſticorum ab annis nunc 70. ut amortizata poſſideantur; quoad Collegia antiquiora, quæ hiſ calamitofis temporibus paſſim ob publicas collectas, reales, & personales, a quibus ſaltem in Brabantia vix eximuntur, magis decreverint, quam res ſuas auxerint, plerâq; inſignia prædia, aliâq; ob hæc onera diſtraxerint."

VI. Præmiſſa deſcriptione bonorum amortizatorum ſubditur in Concordatis art. 2. "Officialis cognoscat de pro-priate bonorum amortizatorum, ut ſupra, etiam contra laicum."

Sed ne ſub prætextu amortizationis laici in aliis cauſis ad tribunal Eccleſiaſticum citentur, additur hæc cautio: Sed priuſquam citatio decernatur, debet eidem (Officiali) de amortizatione prædicta conſtare, per litterarum amortizationis inſpectionem, vel copiam authenticam vel de poſſeſſione per tempora, in Citatorio exprimendo modum, per quem eidem de hujusmodi amortizatione conſtiterit."

VII. Factâ autem hoc modo citatione, de ſequenti, reus laicus (pergunt Concordata) ante litem conſtationem amortizationem prædictam verbo, vel ſcripto poterit impugnare, cum cauſarum ſuarum allegatione & reſignatione.

"Et ſi ſuper eadem impugnatione incidens quæſtio emerſerit, ſinquunt Concordata) illa ad Concilium Brabantia decidenda remittetur, cum præfixione termini unius anni, intra quem quæſtio illa veniet terminanda alioqui Officialis ad cauſe principalis expeditionem procedere poterit, perinde ac ſi quæſtio illa non incidit."

VIII. Hæc de cauſis, quæ ipſam bonorum amortizatorum proprietatem tangunt, ſi autem agatur de ſervitute, ſive in urbanis prædiis vel ruſticis ex quocumq; jure prætendatur, cognitio non ſpectabit ad Officialem, niſi quando ambo fundi tam dominans, quam ſerviens amortizati fuerint; uti declaratur art. 4.

Et art. 5. "De terminis & limitibus ponendis, vel amovendis, judex Eccleſiaſticus non cognoscat, ſed ſecularis ſolus."

IX. Hæc tenus de actionibus realibus ratione bonorum amortizatorum, vel ſervitutibus illis bonis inhaerentibus. Si autem laicus actione personali ex contractu per Eccleſiaſticam perſonam conveniatur ratione bonorum mere Eccleſiaſticorum, ut puta decimarum, vel oblationum, vel ratione bonorum (ut prædictum) amortizatorum, poterit laicus in jns trahi coram Officiali; vel judice ſeculari; tunc quod talis actio erit mixta fori. Ita Concordata art. 10. Idem erit, ſi laicus in vitis dominis, videatur deſructuſe bona mere Eccleſiaſtica; uti ibidem dicitur.

X. Dicta evincunt cognitionem bonorum amortizatorum hiſce Concordatis judici Eccleſiaſtico attribui; ſed ſub iſſi limitationibus & cautionibus, ut mirum videri non debeat, raro cauſas hujusmodi hodie coram judice Eccleſiaſtico tractari, præſertim quia art. 7. dicitur: "Abbatibus & Abbatibus, & alii de Statibus Brabantia (penes quos præcipua bona amortizata reſident) juri ſtabunt activè & paſſive coram judiciſ illis, coram quibus, de antiqua conſuetudine, ſtare juri conſueverunt." Nimirum coram ſupremo Brabantia Senatu, uti titulo præcedenti c. 4. dictum eſt.

XI. Certum eſt, bona mobilia magis ſequi perſonam, ac de conditione perſonæ plus mutare, quam bona immobilia; unde de illis eodem titulo Concordatorum §. 8. decernitur: "Bona mobilia, & moventia Presbyterorum, Diaconorum, Subdiaconorum, & Clericorum beneficiatorum, actu ſuis officiis deſervientium, aut in Univerſitate ſtudentium, vel Republicæ cauſa abſentium, viventium, vel pio-rum locorum, ſequuntur conditionem perſonæ, vel pio-rum locorum, quoad forum, niſi in caſibus, in quibus judex ſecularis poteſtatem habet in Clericos, ſive eorum bona."

XII. Hinc Zypæus Conſult. 2. de Judiciis ſine ulla hæſitatione reſolvit, nullum, irritum atq; invalidum eſſe arreſtum per judicem ſeculareſ, injectum penſioni Eccleſiaſticae & Ipirituali, eundem Sacerdoti reſervatæ ſuper Paſtoratu ſuo ſolvendæ per Deſervitorem ejuſdem Paſtoratû. Rationem præmiſiſſi quia judex ſecularis in bona mobilia Clericorum, perſona conditionem ſequuntur, juriſdictionem non habet.

XIII. Monet tamen ibidem Zypæus: "Quod ſi autem ſecularis quifpiam ejus (Clerici) colonus aut aliàs debitor eſſet, tom iſti perſonæ ſeculari a ſuo judice juberi poſſet, ut manus ſuas non vacuaret."

XIV. Præter duas hæc cauſas civiles & profanas, ſcilicet teſtamentarias, & bonorum amortizatorum, judici Eccleſiaſtico permittitur tertia, nimirum dotis, ſive contractus antenuptialis; quæ in allegatis concordatis conjungitur cum cauſis teſtamentariis; ut tantum repetenda ſint, quæ capite præcedenti de hiſ dicta ſunt.

XV. Porro declararunt Philippus Bonus in citatis litteris de 3. Januarii 1447. & Carolus V. in allegata additione 2. ad ſuum letum introitum, Judices Eccleſiaſticos contra laicos cognoscere non poſſe, niſi in tribus prædictis cauſis. Verba Additionis ſunt: "Dat die ſelve Geeſtelycke Recheers, MAER kenniſſe nemen en ſullen van DRY ſaeken SONDER MEER; te vreten van die vveerden of onvverden van teſtamenten, van bouwvvelye kexſen voor vvaerden, van Geeſtelycke gheadmortvveerde goeden, ende NIET VOORDERE. Id eſt: Ut eidem Judices Eccleſiaſtici de tribus dumtaxat cauſarum generibus cognoscant, videlicet de validitate aut invaliditate teſtamentorum, de pactis antenuptialibus, de bonis Eccleſiaſticis amortizatis; nec omnino de aliis."

XVI. Hanc reſtrictionem intelligendam eſſe de cauſis mere civilibus; non autem de mere Eccleſiaſticis & ſpiritalibus, rectè advertit, & oſtendit Zypæus De Foro comp. n. 5. haſq; etiamnum hodie ad Eccleſiaſticum judicem ſpectare; & in hiſ cauſis laicos in Belgio coram Eccleſiaſtico judice poſſe conveniri.

XVII. Itaq; quoad cauſas civiles & profanas, juriſdictione Eccleſiaſtica ad hæc tres cauſas reſtringitur; ita ut ratione cauſe laici foro Eccleſiaſtico non ſint ſubjecti extra prædictas cauſas, neq; judex Eccleſiaſticus ex alia cauſa civili laicum citare poſſit.

Hinc Hubertus Loyens in Tractatu de Curia Brabantia c. 15. ait: "Ad Senatum (Brabantia) quoq; attinent reſiſſiones judiciorum Eccleſiaſticorum, quando municipes vel incolæ Brabantia ad eorum tribunal evocantur, extra tres cauſarum ſpecies, nempe teſtamentorum validitate, patrimonialium valore, & reſum in pios uſus donatarum, ſeu per amortizationem ſeculari poteſtati ſubduſtarum."

XVIII. Imò in tantum judex Eccleſiaſticus in aliis cauſis profanis eſt judex incompetens laicorum, ut nec contenti laici approbari queat. "Quoniam (ait Rouſſellius lib. 6. c. 5. n. 13.) non patimur juriſdictiones prorogari, quia non pen-deat ex voluntate ſubditorum, ſed patrimonialia ſunt, vel Regia, & utraq; à Principe promanantes."

XIX. Unde quod Canonistar communitè dicunt, laicum ex contractu civili poſſe conveniri coram judice Eccleſiaſtico, ſi juramentum de adimplendo contractu fuerit interpoſitum; ut ſupra tit. 1. c. 1. monui, hodie in deſuetu ſinem abibi, quemadmodum monet Renatus Choppinus lib. 2. de S. P. tit. 2. n. 3. dicitq; eum diſciplinæ forenſis uſum jam pridem exploſum eſſe.

XX. Similiter quod communitè tradunt Doctores poſt Gloſiam ad c. 15. De Foro comp. quod cauſe etiam civiles & profana viduarum & miſerabilium perſonarum pertinent ad judicem Eccleſiaſticum, ita ut hujusmodi perſonæ debitores ſuos laicos coram Tribunali Eccleſiaſtico citare poſſint; exploſum eſſe pluribus citatis notat Rouſſellius lib. 6. Hiſt. Pontif. c. 5. n. 14.

XXI. Atq; hodie receptum eſt, quod jam pridem dixit coram Philippo Valeſio Petrus Cugnerius; nimirum, mulieres viduas, pupillos, aliâq; miſerabiles perſonas cum ſuis bonis eſſe de guarda Regis; & cauſarum illarum cognitionem ſpectare ad Regem.

XXII. Et quidem legitur jam pridem decretu à Conſtantino M. in lege Unica Cod. Quando Imperator inceſ pupillos vel viduas, &c. "Quod ſi pupilli vel viduæ, aliq; fortunæ miſerabiles iudicium noſtra Serenitatis oraverint, præſertim cum alicujus potentiam perhorreſcant: "